

РЕЦЕНЗИЯ

от

Проф. Маноела Методиева Манова- Овчарова, дф

Фармацевтичен факултет към Медицински университет – София

Катедра „Организация и икономика на фармацията“

Член на научно жури съгласно Заповед №РД-38-371/09.07.2024г.

Относно: Процедура по присъждане на научната и образователна степен „доктор“, в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, Професионално направление – 7.3 Фармация, Научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“

Тема: Проучвания на свързаното със здравето качество на живот при студенти по фармация на редовен докторант маг. фарм. НАСИЕ САБРИЕВА АСИПОВА с научен ръководител Доц. Сава Огнянов Георгиев, дф.

I. Представяне на процедурата и докторанта

Представените документи са в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и на Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” и включват:

1. автобиография;
2. диплома за висше образование и приложението към нея ;
3. дисертационен труд;
4. автореферат;
5. отпечатани или приети за печат научни трудове;
6. декларация за авторство;
7. справка за съответствие с националните минимални изисквания за ОНС «доктор» за съответната научна област;
8. протокол от предварителна защита;
9. протокол за оригиналност на дисертация
10. становище за оригиналност;
11. доклад за плагиатство

Приложени са 3 публикации във връзка с дисертационния труд в реферирани научни издания и 8 публикации и доклади, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове.

Маг. фарм. Насие Сабриева Асипова придобива образователно – квалификационна степен магистър – фармацевт през 2018 г. във Факултет по химия и фармация на СУ-„Св. Климент Охридски“. Има професионален опит като стоковед и магистър фармацевт в аптека за обслужване на населението, като от 2019 г. последователно е заемала длъжностите „младши експерт“, „старши експерт“ и „главен експерт“ в НЗОК. Притежава три следдипломни квалификации – „Индустриален бизнес и предприемачество“ и „Финансов мениджмънт“, придобити в Химикотехнологичен и металургичен университет и „Оценка на безопасност на козметичните продукти“, придобита в Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Езиковата подготовка на маг. фарм. Насие Асипова включва владеене на английски език.

II. Кратка характеристика на структурата на дисертацията

Представеният дисертационен труд е написан на 191 страници, като включва въведение, литературен обзор, цел, задачи, материали и методи, собствени проучвания, изводи, използвана литература. Дисертационният труд включва 68 таблици и 43 фигури и 299 библиографски източника, от които 21 на български език и 278 на английски език. Включено е и едно приложение към дисертационния труд.

III. Актуалност и значимост на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е актуален поради широкия обществен интерес към свързаното със здравето качество на живот и все по-голямата роля на възприятията на пациентите относно заболяванията и отражението им върху физическите, психологическите и социални аспекти на живота. В дисертационния труд е изследвано свързано със здравето качество на живот при студенти по фармация, които представляват специфична популация. От една страна в ранните години на зрялост, младите хора поемат по-голяма отговорност и развиват нови нагласи, търпят психологически, социални и емоционални промени, а от друга този период се характеризира с промени в ежедневно натоварване, промени във финансовото състояние, в начина на живот, необходимост от постигане на високи академични резултати, стрес и конкурентна среда. Стресовите фактори и burnout синдромът оказват влияние върху качеството на живот на студентите, като по този начин повлияят на академичните резултати и бъдещето им. Проучванията са проведени в периода на пандемията от COVID- 19 и показват сериозното влияние на пандемията върху свързаното със здравето качество на живот. Ограниченията в общуването, социалните контакти, дистанционното обучение, прекратяването на спортните и развлекателните

дейности и културните мероприятия обуславят психологични смущения в младите хора. Студентите декларират по-добро от нормалното или нормално физическо състояние и не изпитват проблеми или ограничения при извършване на ежедневните си дейности, същевременно обаче психическият статус на студентите е в рязък контраст с декларираното физическо здраве и не е характерно за изследваната възрастова група.

Анализ на дисертационния труд

Литературният обзор е написан на 34 страници и се базира на 299 литературни източника. Литературният обзор е достатъчен по обем, изчерпателно описва същността на разработения дисертационен труд и включва систематизиране на всички публикации в областта на разработката, а именно свързано със здравето качество на живот, същност на здравния проблем депресия, влияние на пандемията от COVID 19 върху качеството на живот, свързано със здравето. Като цяло литературния обзор показва доброто познаване на научния проблем от докторантката, написан е ясно и разбираемо, като същевременно е достатъчно изчерпателен. Проведени са два систематични прегледа на откритите научни публикации, като единия е фокусиран върху влиянието на пандемията от COVID-19 върху качеството на живот при студенти по фармация, като е изведен извода, че следствие на пандемията от COVID-19 се повишава научният интерес не само към физическите, но и към психичните и социалните последици върху населението и уязвимите групи от населението, младите хора и в това число студентите, се нуждаят от подкрепа, която да подобри тяхното психосоциално благополучие и качество на живот.

Целта на дисертационния труд – Оценка на свързаното със здравето качество на живот на студенти по фармация в пети курс на обучение логично следва от литературния обзор и е добре обоснована. Във връзка с целта са формулирани коректно и пет задачи, следващи логическа последователност. Поставените задачи отговарят на целта на дисертационния труд, като са изпълнени и дискутирани много обстойно и в цялост.

В раздела материали и методи докторантката е представила подробно използваните в научния труд методики. Проведено е едноцентрово, отворено, лонгитудинално, проспективно проучване в периода 2017 - 2024 г., като са интервюирани студенти по фармация от Факултет по химия и фармация на Софийски Университет „Св. Климент Охридски“ в пети курс на обучение. Състоянието на студентите е оценено чрез самооценка попълване на въпросника за самооценка на качеството на живот SF-36 version 2. Чрез прилагане на този инструмент е анализирано свързаното със здравето качество на живот на респондентите в проучването в четири основни домейна:

физическо функциониране, социално и поведенческо (ролево) функциониране, психично здраве и общи възприятия за здраве (оценка на респондентите за общото им здравословно състояние). Проучването SF-36v2 е многофункционално кратко здравно проучване с 36 въпроса и е общ измерител на здравен статус. Въпросникът SF-36 е разработен като кратък, общ измерител на осем домейна на здравния статус, които се считат за важни. Данните са анализирани със софтуерен продукт University Classroom Free Licensing Program SF-36v2® Health Survey OPTUM версия 2016, основаващ се на инженерство, управлявано от модели (Model-driven Engineering - MDE). Използвани са и статистически методи за анализ на данните с използване на количествени индикатори - Пълнота на данните, Отговори в рамките на зададен обхват, Последователност на отговорите, Процент на подлежащи на оценка резултати, Вътрешна съгласуваност, Дискриминантна валидност, Надеждност на данните и Потвърждение на двукомпонентната структура.

Посредством разнообразието в използваните методи, които дават надеждни и прецизни резултати е постигната набелязаната цел, като е изпълнена и основната задача на един дисертационен труд – докторантката е овладяла и приложила определени методични познания.

Собствените проучвания са обособени в 6 отделни части, като първата част е фокусирана върху демографските особености на изследваната популация, а останалите разглеждат детайлно резултатите от проучванията върху качеството на живот по учебни години. Включените в проучването студенти по фармация от Факултет по химия и фармация на Софийски Университет „Св. Климент Охридски“ са 327, като анализирания извадка представлява 70 % от общия брой студенти по фармация в пети курс от обучението. Средната възраст на изследваните студенти е 24 години. Всички участници декларират добро общо здравно състояние и липса на здравни, психически и социални проблеми. Процентът студенти, декларирали по-добро от нормалното физическо състояние варира в границите между 56 и 69 %. Между 26 и 43 % са студентите, които определят себе си като здрави. Студентите, които определят физическото си състояние като незадоволително заемат най-малък дял – между 2 и 9 %. В седемте последователни учебни години не се наблюдават девиации и големи различия между получените резултати. Студентите се чувстват здрави и не изпитват проблеми или ограничения при извършване на ежедневните си дейности. Получените резултати по отношение на психическата компонента са в рязък контраст с декларирания физическо здраве. Между 30 и 51 % се чувстват в добро психическо

здраве. Резултатите под нормата варират от 23 до цели 60 % през учебната 2020/2021 г. Наблюдава се ясно разграничаване между стойностите до 2020 и след 2020 г., което показва влиянието на пандемията от COVID 19 върху психическото здраве.

Посредством инструмента SF-36v2 е проведен тест за скрининг за депресия. Съпоставени са нивата на депресия в седемте анализирани групи студенти, при норма за общата популация 18 %. Наблюдава се покачване в депресивността през първите четири учебни години. През 2020/2021 учебна година нивото на депресия е 46 %, като този дял е 2,5 пъти по-висок в сравнение с общата популация и е необичаен за изследваната възрастова група. След 2021 г. се установява качествено и количествено подобрене на резултатите, нивото на риска от развитие на депресия пада.

Формулираните изводи отразяват цялостното изпълнение на задачите, като им съответстват и на база резултатите и изводите от дисертационния труд са изведени приносите на дисертационния труд.

Научно-теоретични приноси

- За първи път в България се измерва свързано със здравето качество на живот при студенти по фармация чрез използването на общия инструмент SF-36v2.
- За първи път в България се анализира нивото на депресия при таргетна популация студенти по фармация по време на пандемията от COVID-19.
- За първи път в България се прави стратифицирано проучване на нивото на депресия в условията на пост-COVID синдром (при преболедували) и времето след COVID- пандемията при студенти по фармация
- Проучването обогатява познанията на медицинските специалисти относно влиянието на COVID-19 върху качеството на живот при млади, активни хора и отклоненията в здравния статус след пандемията от COVID.

Методични принос

- Разработен е дизайн на едноцентрово, отворено, лонгитудинално, проспективно проучване за измерване на свързано със здравето качество на живот при студенти по фармация, чрез инструмента SF-36v2.

Научно-приложен принос

- Проучването обогатява познанията на медицинските специалисти (лекари и фармацевти) относно методите за изследване здравния статус на избрана популация чрез използване на общ инструмент и анализирани на данните посредством специализиран софтуерен продукт.

Приноси с потвърдителен характер

- Оценката както на социалната, така и на психическата компонента на здравето, трябва да бъде задължителна при определянето на здравния статус, независимо от заложената цел и от възрастта.

IV. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Във връзка с дисертационния труд са публикувани шест статии, три от които са публикувани в реферирани научни издания и три в нереперирани с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томовете.

Във повечето представени публикации докторантката е първи автор. Резултатите от дисертационния труд са докладвани и на три научни форума.

Автореферат

Авторефератът (общ обем 54 страници) е направен според изискванията и отразява точно и в достатъчна степен дисертационния труд.

Заключение

Оценката ми за представения дисертационен труд „Проучвания на свързаното със здравето качество на живот при студенти по фармация“ на редовен докторант маг. фарм. Насие Сабриева Асипова е положителна. По отношение на наукометричните показатели, са изпълнени изцяло и надхвърлени качествените и количествени критерии за придобиване на ОНС „доктор“ в МУ - София. Дисертационният труд е актуален, оригинален и представлява завършено научно проучване. Получените резултати, формулираните изводи и безспорните приноси на дисертацията ми дават основание убедено да препоръчам на почитаемото жури да присъди образователната и научна степен „доктор“, в област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.3. „Фармация“ Научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“ на редовен докторант маг. фарм. Насие Сабриева Асипова.

26.08.2024 г.

Проф. Маноела Методиева Манова - Овчарова, дф